

Turistforeningenes bidrag til lokal økonomi og aktivitet.

Birgitta Ericsson - Østlandsforskning

Østlandsforskning har på oppdrag av Rogaland fylkeskommune beregnet hva de lokale turistforeningene i villreinfjellene i Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei betyr for lokaløkonomien og aktivitetstilbudet i disse områdene. Rapporten viser at DNTs hytter bidrar med inntekter både til lokale bedrifter og lønnstakere. Særlig viktig for verdiskapingen er betjente hytter, og mange steder ville tilbudet av fellesturer og friluftaktiviteter neppe ha eksistert uten DNT. [Sluttnote 1]

Bruk og vern

De nasjonale villreinplanene som er under utarbeiding skal i større grad enn forrige generasjons planer balansere hensyn til både bruk og vern. Dette følger blant annet av at de nye planene er utarbeidet med hjemmel i Plan- og bygningsloven, der ulike interesser for - og effekter av - både bruk og vern skal utredes og avveies mot hverandre i planområdene. Det er derfor behov for supplerende kunnskap ikke bare om villreinens situasjon, men også om ulike sider ved annen menneskelig og næringsmessig bruk av aktuelle utmarksområder. Den Norske Turistforening (DNT) utgjør en - av få - aktører som kan drive overnattingsvirksomhet innenfor de prioriterte villreinfjell der det nå utarbeides regionale planer.

Østlandsforskning har, som et ledd i kunnskapsoppbyggingen i forbindelse med de regionale planene:

1. beregnet størrelsen på verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger av DNT sin virksomhet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei ("Heiplanen")
2. identifisert hvilke faktorer som kan bidra til å øke de lokaløkonomiske virkningene
3. vurdert fordeler og ulemper DNTs virksomhet kan ha for annen lokal utvikling av lønnsomme, markedstilpassede tilbud innen friluftslivet i de samme lokalsamfunnene

Om planområdet

Planområdet for Heiplanen omfatter helt eller delvis 18 kommuner og fire fylkeskommuner, og dekker et stort område rundt Setesdalen (se figur 1.). Blant disse kommunene er det enkelte som har registrert sterk vekst i befolkningen, mens andre har opplevd tilbakegang. Det er særlig kommunene rundt Stavanger og Bykle kommune som har vokst. Med unntak av Bykle, er imidlertid veksten i kommunene som vokser lokalisert til steder utenfor planområdet. Fellestrekk for planområdet er ellers at det inngår store utmarks- og fjellområder (unntatt i Strand). Til sammen bor det 62 000 personer i disse kommunene i 2011, en økning på ca 7 000 samlet siden 1965. (SSB Befolkningsstatistikk) De er å betrakte som næringsssvake, selv om enkelte har romslig økonomi som følge av kraftutbygging.

Det er tre turistforeninger som har sitt arbeidsområde innenfor planområdet: Stavanger Turistforening, Kristiansand og Opplands Turistforening og Aust-Agder Turistforening. Stavanger Turistforening har 38 hytter i Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark, med til sammen vel 68.000 overnattinger i 2010. DNT Sør drifter 12 hytter i Setesdalsheiene med vel 9000 overnattinger og Aust Agder Turistforening har 12 hytter i området og nesten 3500 overnattinger i samme periode.

Figur 1. Kart over analyseområdet og avgrensningen av planområdet til regionalplanen for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. Kilde: Rogaland fylkeskommune.

I tilknytning til de fleste villreinområdene er det også interesser knyttet til reiseliv, fritidsboligbygging og tradisjonell friluftaktivitet. Det gjelder både eksisterende aktiviteter og planer/ønsker om utvikling. Særlig i de distriktene som har problemer med å opprettholde bosetting og næringsaktivitet kan alternativ bruk av utmarka framstå som aktuelle nye næringsaktiviteter. De regionale planene for nasjonale villreinområder skal ikke bare omfatte villreininteresser, men avveie og prioritere mellom nasjonale mål og lokal/regional situasjon og alternativer.

Verdiskaping

DNT driver primært tilrettelegging for et enkelt friluftsliv særlig i fjellområdene, gjennom bygging, drift og vedlikehold av turisthytter for overnatting samt merking av stier/løyper mellom hyttene. Mye av virksomheten er basert på frivillig arbeid og dugnad blant medlemmene. Dette kan være én av

årsakene til at noen mener at DNT bidrar lite til det lokale næringslivet. DNT kjøper imidlertid inn både varer, tjenester og lønnet arbeidskraft som gir grunnlag for verdiskaping og sysselsetting lokalt.

I planområdet for Heiplanen står DNT-hyttene for en samlet verdiskaping, definert som summen av lønnskostnader og driftsresultat, på ca. 25 millioner kroner per år (2010). Dette er basert på 61 hytter i alt, men hele 94 prosent stammer fra seks betjente hytter. At hyttene er betjente, er en avgjørende faktor for å oppnå høy verdiskaping. Områder med mange betjente hytter vil derfor ha større verdiskapingspotensial enn dette. Overnattingsvirksomheten gir størst verdiskaping, men også ulike arrangementer bidrar litt. Verdiskaping kan imidlertid ikke uten videre fordeles geografisk.

Lokaløkonomi

I rapporten er det derfor også vurdert hvor mye av turistforeningenes drifts- og lønnskostnader som er brukt til innkjøp hos lokale leverandører og til lokale lønnstakere. De lokaløkonomiske virkningene er beregnet med utgangspunkt i utgiftssiden i foreningenes aktivitet, for å estimere hvor mye penger som brukes i lokalområdet og hvor mye som brukes andre steder. Grovt beregnet er 20-22 millioner av foreningenes utgifter brukt i lokalområdet. Med tanke på at lokalområdet i undersøkelsen i hovedsak består av befolkningsmessig små og næringssvake fjellkommuner, er dette et merkbart tilskudd til lokaløkonomien. Det er viktig å huske på at vare-/tjenesteutvalget og omfanget på det lokale tilbudet av varer og tjenester er en avgjørende forutsetning for hvor mye som faktisk kan kjøpes lokalt.

Det er vanlig å anta at ulike typer økonomisk virksomhet medfører ulikt potensial for økonomiske ringvirkninger lokalt. Det gjelder for eksempel sektorer som detaljhandel og drivstoff, der avansen er liten og store andeler av omsetningen brukes til varekjøp på steder utenfor lokalområdet. I mange gjeste- eller forbruksundersøkelser, der det søkes kartlagt økonomiske effekter, blir det ofte registrert store omsetningstall knyttet til forbruk i nettopp detaljhandel og delvis drivstoffhandel. I disse sektorene skal det imidlertid svært stor omsetningsøkning til før det skapes f.eks. sysselsettingsmessige resultater. I mange næringssvake områder, der DNTs virksomhet som regel er lokalisert, kan likevel marginale tilskudd til omsetningen også i detaljhandelen være avgjørende for driftsresultatet. Det vil være viktigere totalt sett enn hvilken bransje pengene brukes i. At det kjøpes inn en god del lokalt produsert mat og andre varer direkte fra produsent, i undersøkelsesområdet estimert til 8-10 mill. kr., skaper større ringvirkninger enn om man hadde kjøpt tilsvarende varer - men produsert andre steder - i lokale butikker. Kjøp av lokale varer og tjenester som er tilpasset et lokalt økonomisk system kan i så måte være like betydningsfullt som direkte sysselsatte i DNT/lokalforeningene.

Det er også på dette området potensialene for å øke de lokaløkonomiske virkningene er vurdert som størst, nemlig å bidra til at en større andel av varer og tjenester kjøpes fra lokale foretak, samt å øke den lokale andelen av lønnet arbeidskraft. Hvor stort dette potensialet i praksis er, vil variere fra område til område, dels som følge av struktur, kapasitet og pris på det lokale tilbudet og dels på omfanget av slike innkjøp i dag.

Lokale aktivitetstilbud

I de nye regionale planene skal det i tilknytning til verneområder anlegges et mer nyansert syn på næringsvirksomhet. De prioriterte villreinområdene ligger i rurale og næringssvake områder som trenger å utnytte alle muligheter for å skape lokal sysselsetting for å opprettholde bosettingen. Naturbaserte aktiviteter, turføring, osv., får stadig større markedsappell og framstår ofte som aktuelle alternativer å satse kommersielt på i disse områdene. En slik utvikling passer også med samfunnets og myndighetenes ønsker om å legge forholdene til rette for å utvikle "grønt reiseliv" og småskala virksomhet basert på lokale ressurser.

Fra tid til annen blir det hevdet at DNTs aktivitet, som i stor grad er basert på dugnad, ødelegger markedet for lokale, kommersielle friluftslivsaktører. I perioden fra 2006 til 2010 gikk antall deltakere i fjellsportsaktiviteter og ulike kurs arrangert av DNT ned med 25 prosent, mens deltakere i fellesturer økte med nesten 40 prosent. I DNT-prosjektet "Fra dal til fjell", som tok sikte på å utvikle nye turkonsept ved å kople DNTs tilbud i fjellet med gardsturisme, lokal kultur og tradisjoner, ble det i tillegg til DNTs turledere brukt lokale guideforetak. I mange områder der DNT driver virksomhet er det ikke etablert lokale guideforetak e.l. Det er ikke så mange områder i Norge som har trafikkgrunnlag for å drive guidede turer bedriftsøkonomisk lønnsomt og med rimelig fortjeneste, særlig ikke hvis en tenker helårsbasert virksomhet eller årsinntekt.

DNTs tilbud på disse områdene bidrar derfor etter vår vurdering til at det faktisk finnes tilbud på mange steder som ellers ikke ville hatt noen felles friluftslivstilbud eller arrangementer. Samtidig kan den økende interessen for lengre fotturer i fjellet (se faktaboks), der DNT's tilbud dels gir et lavterskeltilbud til mange uten stor erfaring og dels kan øke kompetansenivået på enkelt friluftsliv blant folk flest. Det kan på sikt også bidra til å øke betalingsvilligheten for mer krevende aktiviteter i fjell og friluft.

Kan resultatene overføres til andre fjellområder?

Ja, vi kan gjøre oss følgende refleksjoner:

- Betjente hytter gir størst potensial for verdiskaping. I områder med mange betjente hytter kan verdiskapingen være langt større enn det vi har funnet i Setesdal og Ryfylke
- Fjellområder som ligger "gunstig" lokaliseringmessig til større lokal- og regionalsentra har

trolig bedre forutsetninger for å betjene mer av etterspørselen fra DNTs virksomhet lokalt enn det som er registrert i studieområdet.

- Fjellområder med stort innslag av lokale matprodusenter gir grunnlag for større lokal verdiskaping dersom turistforeningene kan erstatte importerte varer kjøpt i lokal butikk med lokalt produsert mat.
- DNTs kurs og fellesaktiviteter i mer sparsomt besøkte områder kan bidra til å utvide markedsgrunnlaget for kommersielle aktivitetsbedrifter og guideforetak i populære og lett tilgjengelige fjellområder som Rondane og Jotunheimen.

Faktaboks

Utøvelsen av enkelte tradisjonelle friluftaktiviteter har i befolkningen som helhet endret seg dramatisk i løpet av en mannsalder. Andelen som har gått flere enn to lengre skiturer, særlig i skogen men også i fjellet, er vesentlig redusert. Det er imidlertid flere som går flere lengre fotturer i fjellet. Særlig blant kvinner er det nesten 50% flere som har gått tre eller flere lengre fotturer i fjellet i slutten av 2000-tallet sammenliknet med i 1970.

Aktivitet	1970	2007
Lengre skitur i fjellet, >2 turer	22	9
Lengre skitur i skogen, > 2turer	25	5
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, alle	25	32
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, kvinner	20	29
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, menn	30	35

Sluttnoter:

Sluttnote 1: Artikkelen bygger på en kronikk som tidligere er publisert i lokalavisa GD (Gudbrandsdølen/Dagningen) 23.09.2011.

Om forfatter:

Birgitta Ericsson er forsker ved [Østlandsforskning](#).